

جمعیت شناسی سیاسی

ایران

داریوش مهاجر

سرشناسه	: مهاجر، داریوش، ۱۳۳۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: جمعیت‌شناسی سیاسی ایران (۱) / مولف داریوش مهاجر.
مشخصات نشر	: تهران: راز نهان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۴۴۹ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۸-۸۵۴-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
پیدداشت	: کتابنامه.
موضوع	: جغرافیای انسانی -- جنبه‌های سیاسی
موضوع	: جمعیت‌شناسی -- جنبه‌های سیاسی
موضوع	: جمعیت‌شناسی -- ایران -- جنبه‌های سیاسی
رده بندی کنگ	: ۱۳۹۵ ج ۸ / م ۱۹۵۱ HB
رده بندی دیو	: ۳۰۴/
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۰۶۴۴۳

آدرس: میدان انقلاب، اول شمال زاده جنوبی، کوچه دانشور، پلاک ۱۲، واحد ۲. شماره تماس: ۰۲۱۶۶۹۰۱۸۴۱ - ۰۹۱۲۲۲۳۰۲۶۹ آدرس الکترونیکی: raznahanbook@gmail.com آدرس سایت: www.raznahanbook.com	
---	---

که عنوان کتاب.....	جمعیت‌شناسی سیاسی ایران (۱)
که مولف.....	داریوش مهاجر
که صفحه آرا.....	پریز افشارجو
که طراح جلد.....	عظمی پور
که ناشر.....	راز نهان
که شمارگان.....	۱۰۰۰ نسخه
که نوبت چاپ.....	اول ۱۳۹۶
که قیمت.....	۲۵۰۰۰ تومان
ISBN: 978-600-258-854-8	

فهرست مندرجات

۱.....	سخن ناشر
۳.....	پیش نوشتار
	بخش نخست
۷.....	جمعیت شناسی سیاسی
۱۷.....	رضیحات و منابع بخش نخست - جمعیت شناسی سیاسی
	بخش دوم
۱۹.....	جمعیت و اقتصاد ایران
۱۹.....	تأثیر جمعیت بر اقتصاد
۳۷.....	تأثیر اقتصاد بر جمعیت
۴۷.....	منابع و مأخذ بخش دوم - جمعیت و اقتصاد در ایران
	بخش سوم
۵۱.....	جمعیت و برخی شاخصهای اجتماعی
۵۱.....	بیکاری
۵۵.....	شاخص فقر
۶۲.....	جایگاه ایران به لحاظ شاخص توسعه انسانی (HDI)
۷۱.....	منابع بخش سوم - جمعیت و برخی شاخصهای اجتماعی
	بخش چهارم
۶۹.....	جمعیت و سیاست در ایران
۷۶.....	جمعیت مظهر قدرت

۷۸.....	قدرت ملی
۸۳.....	عناصر قدرت کشور
۸۸.....	شاخص قدرت
۹۳.....	منابع بخش چهارم - جمعیت و سیاست در ایران
	بخش پنجم
۹۸.....	ژئوپلیتیک و جمعیت
۱۰۶.....	ایران در عرصه‌های مختلف
۱۰۷.....	ایران و جهان
۱۱۳.....	منابع بخش پنجم - ژئوپلیتیک و جمعیت
	بخش ششم
۱۱۵.....	ایران در جهان اسلام
۱۲۸.....	باروری در جوامع اسلامی
۱۳۷.....	خاورمیانه و شمال آفریقا
۱۳۷.....	نگاهی به برخی عوامل
۱۴۲.....	توضیحات و منابع بخش ششم - ایران در جهان اسلام
۱۴۲.....	خاورمیانه و شمال آفریقا
	بخش هفتم
۱۴۶.....	ایران قدرتی منطقه‌ای (موقعیت ژئوپلیتیک کشور)
۱۵۵.....	ایران در آسیای جنوب غربی
۱۶۱.....	ایران قدرت جهان تشیع
۱۷۳.....	توضیحات و منابع بخش هفتم - ایران قدرتی منطقه‌ای

بخش هشتم

۱۷۸.....	جمعیت و امنیت در ایران
۱۹۱.....	وضعیت مهاجران خارجی
۲۰۳.....	دفاع ملی
۲۱۰.....	امنیت نرم
۲۱۰.....	تأمین آن در ایران
۲۱۶.....	منابع و مآخذ بخش هشتم - جمعیت و امنیت در ایران
	بخش نهم
۲۲۱.....	جمعیت و جنگ در ایران
۲۳۵.....	منابع و مآخذ بخش نهم - جمعیت و جنگ در ایران
	بخش دهم
۲۳۷.....	روند نوسازی سیاسی و نقش جمعیت در آن
۲۴۵.....	جمعیت و نوسازی در ایران
۲۶۰.....	توضیحات و منابع بخش دهم - روند نوسازی سیاسی و نقش جمعیت در آن
	بخش یازدهم
۲۶۳.....	جمعیت و جنبشهای اجتماعی در ایران
۲۷۰.....	جنبش جوانان
۲۷۶.....	فقر عامل برخی جنبشهای اجتماعی
۲۸۳.....	جنبشهای کارگری در دوره‌ی معاصر
۲۸۶.....	جنبش اجتماعی زنان ایران
۲۸۸.....	دوره‌ی مشروطیت

- ۳۹۷..... منابع و مآخذ بخش یازدهم - جمعیت و جنبشهای اجتماعی در ایران
بخش دوازدهم
- ۳۰۲..... جمعیت و اقلیتهای قومی در ایران
- ۳۵۱..... توضیحات و منابع بخش دوازدهم - جمعیت و اقلیتهای قومی در ایران
بخش سیزدهم
- ۳۵۹..... هیدروپلیتیک و جمعیت ایران
- ۳۸۰..... منابع بخش سیزدهم - هیدروپلیتیک و جمعیت در ایران
بخش چهاردهم
- ۳۸۵..... امنیت غذایی و جمعیت
- ۳۹۹..... توضیحات و منابع بخش چهاردهم - امنیت غذایی و جمعیت در ایران
- ۴۰۱..... سخن پایانی
- ۴۰۶..... منابع و مآخذ کتاب جمعیت شناسی - سی ایران
- ۴۱۴..... الف - منابع فارسی
- ۴۳۱..... ب- منابع خارجی (انگلیسی و فرانسه)

پیش‌نوشتار

تحولاتی که در دهه‌های اخیر در جهان روی داده است؛ از جهانی شدن گرفته تا رشد فزاینده‌ی جمعیت، کاهش منابع آب شیرین، تهدید امنیت غذایی، تغییرات آب و هوایی، گسترش و رشد گروه‌های تروریستی و... همه و همه روابط و اثرگذاری جمعیت و سیاست را بیش از پیش کرده است.

به عبارت بهتر جمعیت رکن و ستون هر جامعه‌ای است به طوری که اکثر اتفاقات پدیده‌هایی که در جامعه روی می‌دهد به ستون یعنی جمعیت آن ربط می‌یابد.

به دیگر سخن جمعیت نه‌تنها اثباتاً تقریباً با همه‌ی حوزه‌ها از اقتصاد، فرهنگ و سیاست ارتباط دارد و بر آنها اثرگذار است و به طور طبیعی تحولات روی داده در این حوزه‌ها نیز می‌توانند بر جمعیت اثر گذارند و نهایتاً آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

این اثرگذاری در حوزه‌ی سیاست مستوره و ملموس است و تقریباً ساخت، تغییرات و تحولات جمعیتی علاوه بر اثرگذاری در سیاست داخلی و تقریباً تمامی جنبه‌های آن بر سیاست خارجی کشور و موقعیت و نقش منطقه‌ای و بین‌المللی آنها نیز اثرگذار است.

جمعیت بر تک‌تک حوزه‌های سیاست چون قدرت، ژئوپلیتیک، تضادها و پیکارهای سیاسی، جنگ، نوسازی و دگرگونی سازی، انتخابات، بحرانها، جنبشهای اجتماعی و حتی مسایلی چون بحران آب و به طور کلی مسایل هیدروپلیتیک و امنیت غذایی و... اثر گذار است.

به عبارت دیگر جمعیت به عنوان ستون اصلی هر جامعه و عرصه‌ای فراگیر به شدت حوزه‌ها و عرصه‌های مختلف سیاسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نتیجه به عنوان حوزه‌ای اثرگذار و مهم نمی‌تواند مورد توجه سیاستمداران و تصمیم‌گیران سیاسی قرار نگیرد لذا ایشان به موضوع جمعیت ورود کرده گاه به تشویق ازدواج و باروری و زاد و ولد مبادرت می‌کنند و زمانی نیز برنا هاء، تنظیم خانواده، محدود کردن باروری و کاهش رشد جمعیت را مورد توجه قرار می‌دهند. با اقداماتی می‌کوشند جلوی مهاجرت از بیرون مرزها را بگیرند و با مهاجرت جوانان به دیگر کشورها را محدود کرده و حتی بر روند مهاجرت رو به بیرون شهر اثر گذارند و...

در این میان ایران از رشد جمعیت فزاینده که داشته و ظرف قریب نیم قرن جمعیتش بیش از سایر کشورها برابر شد و نیز با توجه به موقعیت جغرافیایی و منابع زیرزمینی به ویژه منابع عظیم انرژی که دارد، این جمعیت و ویژگیهایش (از جمله رشد سرمایه‌اساز در کشور) باعث اوجگیری قدرت منطقه‌ای آن شده است. به طوری که حتی دشمنان قدرتمند جهانی ایران، این کشور را به عنوان یک قدرت منطقه‌ای مطرح کرده و می‌کنند. با جمعیت تحصیلکرده و کارآمدی که دارد که این کیفیت روز به روز در حال ارتقا است ابزارهای بالقوه‌ی بیشتری برای رقابتهای منطقه‌ای را دارد.

در عین حال رشد جمعیت و به ویژه جمعیت جوان کشور در شرایط تحریمها و مدیریت‌های نامناسب، کاهش منابع و... روز به روز به خیل بیماران افزوده، زمینه‌های بروز جنبشهای اجتماعی را وسیعتر کرده است.

در این میان، مشکلات اقتصادی و اجتماعی و از جمله برخی نابرابریها و محدودیتها، نارضایتیهای قومی را به طور بالقوه موجب می‌شود که می‌تواند

در شرایط خاص و با وجود جمعیت جوان قابل ملاحظه به جنبشهای قومی و اگراییانه تبدیل شود که به عنوان عارضه‌ای منفی می‌توان از آن یاد کرد. به ویژه آنکه می‌تواند چنین جنبشهایی عوارض منفی برای هویت ملی، امنیت ملی و اعتبار و جایگاه بین‌المللی کشور داشته باشد.

تغییر تدریجی نسبت جنسی و افزایش تعداد زنان تحصیلکرده و کمبود آنها برای اشتغال و رشد اجتماعی آنان، ایجاد کننده‌ی برخی نارضایتی‌ها شده و به جنبشهای زنان را فراهم می‌کند.

در عین حال با توجه به رشد سریع جمعیت در سالهای ۶۵-۱۳۵۵ (که در بیش از نیمی از سطح به حدود ۳/۹ درصد رسیده) و سپس اجرای برنامه گسترده‌ی تنظیم خانواده که از سال ۱۳۶۹ به دقت اجرا گذاشته شد، باعث گردید که رشد جمعیت ۱/۱ درصد در سالهای پشت سر کاهش یابد. چنین وضعیتی این نگرانی را در برخی کارشناسان ایجاد کرده که ممکن است در آینده‌ی نه چندان دور، جامعه دچار پیری جمعیت شده و در نتیجه‌ی آن علاوه بر افزایش هزینه و فشار بر رشد اقتصادی و نظایر آن، توان بالقوه کشور و امکان بازدارندگی آن کاهش یابد.

همزمان با افزایش جمعیت کشور، مهاجرت روستاییان به شهرها و به ویژه شهرهای بزرگ نیز بیشتر شده و باعث گردیده جمعیت روستایی به کمتر از ۳۰ درصد کل جمعیت کاهش یابد. این کاهش به ویژه با مهاجرت جوانان روستایی به شهرها، تولید کشاورزی را در معرض تهدید قرار داده و لذا با عنایت به رشد جمعیت، مقوله‌ی امنیت غذایی را پر رنکتر کرده است.

همچنین مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش تراکم جمعیتی شهرها و گسترش فقر، میزان جرم و بزه را افزایش داده و امنیت داخلی را در معرض

تهدید قرار داده است. اینها و بسیاری دیگر که بر عرصه‌ی قدرت، امنیت، موقعیت ژئوپلیتیک و منطقه‌ای، شکلهای به جنبشهای اجتماعی و گسترش آنها و... اثر گذارده در این کتاب مورد توجه قرار گرفته است.

کوتاه آنکه جمعیت‌شناسی سیاسی ایران، مزایا و آسیبهای حاصل از جمعیت (ساخت، تغییرات و تحولات) تحمیل شده بر حوزه‌ی سیاست را مورد بررسی قرار داده است. در این کتاب نویسنده کوشیده تا جایی که مقدور باشد حداقل به موضوعات عمده‌ی قابل طرح و زمینه‌ی جمعیت‌شناسی سیاسی بپردازد، اما در عین حال سعی داشته که از ورود به جزئیات و گسترش بحث اجتناب ورزد تا از حجم دادن کتاب جلوگیری شود.

طبعاً کتاب از نگاه ناخوشایند می‌تواند دارای نواقص و کمبودهایی باشد ولی این ویژگی هر کار علمی و پژوهشی است و لازم است که در جایی کتاب را جمع کرد و تکمیل آن را با کتابهای دیگر که از سوی نویسنده یا دیگران نوشته می‌شود، محول نمود. چرا که وسواس به خرج دادن در تکمیل جزء به جزء مطالب و آرایه‌ی نظرات هرچه بیشتر پژوهشگر باعث می‌شود که هیچگاه کتابی به چاپ نرسد و خوانندگان نیز از نتایج نوشتار شده و لو دارای زمینه‌های نقد و تکمیل و غیره محروم باشند.